

บทความวิชาการ

ข้อเท็จจริงประเด็นความขัดแย้ง: ยุคสมัยเคาะลีฟะฮ์ อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

ทิวากร แย้มจังหวด*

อับดุลรอฮิม ลือแด**

บทคัดย่อ

อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมลำดับที่ 3 ของอาณาจักรอิสลาม ซึ่งในยุคสมัยการปกครองของท่านเกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยมีปัจจัยหลักเกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีอคติและต้องการสร้างความวุ่นวาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์บางช่วงตอนที่ถูกบิดเบือนโดยกลุ่มบุคคลที่มีอคติต่อท่าน จากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความขัดแย้งในยุคสมัยของท่าน พบว่า มีแหล่งที่มาจากหลักฐาน 2 ลักษณะ ส่วนแรก คือ ปัญหาความขัดแย้งที่มีแหล่งที่มาจากสายรายงานที่ถูกต้อง ประกอบด้วย กรณีอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ กรณีการผินหลังจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด กรณีการเข้าร่วมลัทธิยาบันอัล-ริฎวาน ล่าช้า กรณีที่ดินสงวน (อัล-หิมา) กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน และกรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ ส่วนที่สอง คือ ปัญหาความขัดแย้งที่มีแหล่งที่มาจากสายรายงานที่ไม่ถูกต้องหรือประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มาจากสายรายงานอ่อน (ญะฮ์ล) ประกอบด้วย กรณีการไม่ยอมละหมาดที่มินา และกรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาลิร

คำสำคัญ: อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน, ประเด็นความขัดแย้ง, ข้อเท็จจริง

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี
(E-mail : abd_chapakia@yahoo.co.th)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.(ตะวันออกกลาง) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี

ARTICLE

The Fact of Controversial Issues : The age of Khalifah Uthman Ibn Affan ﷺ

Tivakorn Yamchangwad *

Abdulroning Suetair **

Abstract

Uthman Ibn Affan ﷺ was the 3rd Caliph of the Islamic Kingdom. The conflict problem in that period was spread widely. Which main factors are caused by a group of biases people who want to make turbulence. Thus the objective of this article was to study the fact of controversial issues occurred in the age of Khalifah Uthman Ibn Affan ﷺ to understanding the history which has been distorted by some of biases people who against him. This article was collect data through the historical documents that related to controversial issues which happened in that era, while the source of evidence can be distinguish in 2 aspects. Firstly the conflict which from an accurate reporting source consists of: Case of Uthman Ibn Affan ﷺ does not join Battle of Badr (غزوة بدر), Case the turn after fighting in the Battle of Uhud (غزوة أحد), Case the delay of attendance ratification al-Ridwan, Case the reserved land (Al-Hima), Case the compile of the Qur'an. And lastly Case of Abdullah ibnu Shaba. Secondly the conflict which from an incorrect reporting source consists of : Case the uncompressed prayer at Mina and Case punishment of Ammar Ibn Allah.

Keywords: Controversial Issues, Uthman Ibn Affan, Conflict

* Ph.D. Candidate (Islamic Studies), College of Islamic Studies, Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus.
(E-mail : abd_chapakya@yahoo.co.th).

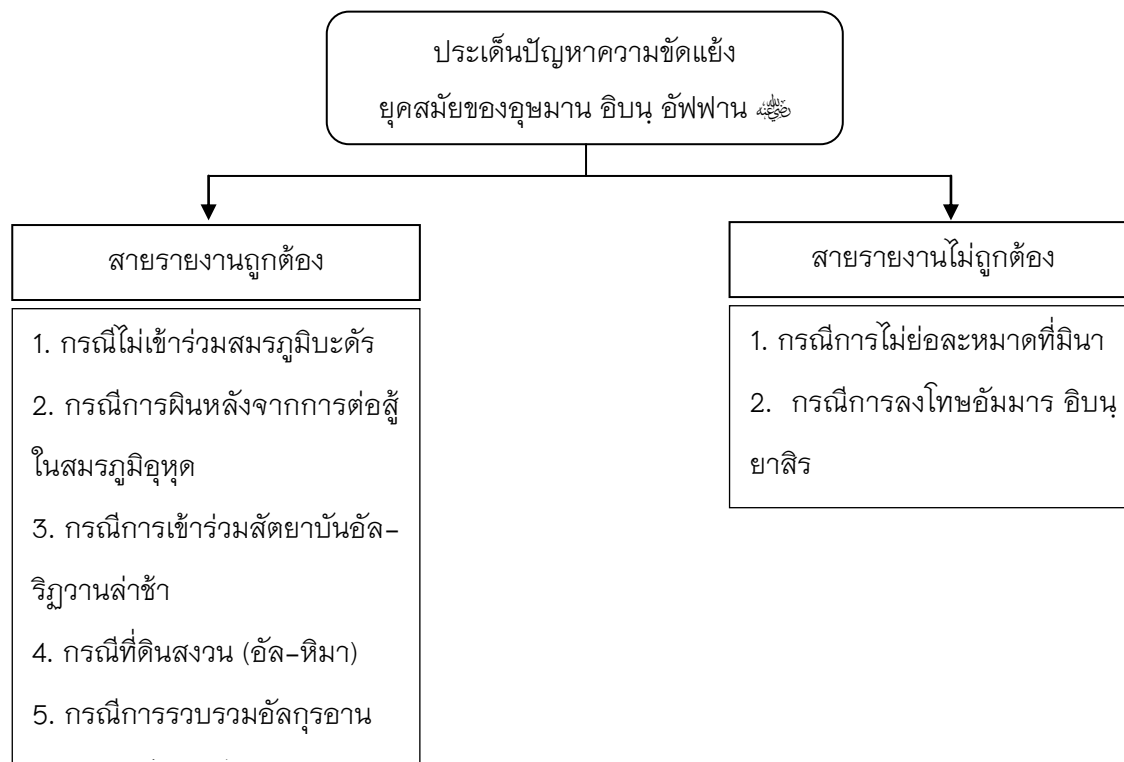
** Asst. Prof. Ph.D. (Middle East Study) Collage of Islamic Studies, Prince of Songkla university, Pattani Campus

บทนำ

อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน อิบน์ อบูลอาศ อิบน์ อุมัยยะฮ์ อิบน์ अबديشمส อิบน์ अबديมะนาฟ อิบน์ กุศัยอ อิบน์ กิลาบ (Ibn Saad, n.d. : 4/377) วงศ์ตระกูลของท่านไปบรรจบกับเชื้อสายของท่านเราะสูล ﷺ ที่ अबديมะนาฟ มารดาของท่านชื่อ ฮัรวา บินตุ กุร็อยซุ อิบน์ เราะบิอะฮ์ อิบน์ หะบิบ อิบน์ अबديشمส อิบน์ अबديมะนาฟ อิบน์ กุศัยอ อิบน์ กิลาบ (Muhammad Yahya al-Andalusiy, 1985 : 19) ท่านอุษมาน ﷺ ถือกำเนิดปี ค.ศ. 573 ในตระกูลกัร็อยซุแห่งเผ่าอุมัยยะฮ์ ซึ่งเป็นอดีตชนชั้นผู้ปกครองในนครมักกะฮ์ ตามทัศนะที่ถูกต้องท่านถูกกำเนิดหลังจากเกิดเหตุการณ์ปีช้างผ่านไป 6 ปี (Ibn Hajar, 1995 : 4/377) บางทัศนะให้ความเห็นว่า ท่านกำเนิดที่เมืองฏอฮิฟ โดยที่มีอายุน้อยกว่าท่านนบีหมัมมัด ﷺ ประมาณ 5 ปี (Sadiq Urjoon, 1990 : 45)

ในยุคอนารยชน (ญาฮิลียะฮ์) ก่อนจะรับอิสลามท่านเป็นบุคคลที่มีความประเสริฐเป็นที่ยอมรับของผู้คนในสังคม ท่านเป็นผู้ทรงเกียรติ มีคุณลักษณะแห่งความละอายอย่างยิ่ง พุดจาสุภาพอ่อนโยน เป็นที่รักใคร่ของผู้ที่อยู่รายล้อม การใช้ชีวิตในยุคอนารยชนท่านไม่เคยกราบไหว้รูปปั้น และไม่เคยปฏิบัติตนไปในทางที่เสื่อมเสีย เมื่ออายุได้ 34 ปี ท่านได้ตอบรับการเชิญชวนสู่อิสลามจากท่านอับูบักร ﷺ อย่างไม่ลังเล ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นบุคคลกลุ่มแรกๆ ที่เข้ารับนับถืออิสลาม อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ เป็นคนหนึ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ประทานความร่ำรวยมั่งคั่ง ท่านเป็นนักธุรกิจที่มีทรัพย์สินมากมาย โดยที่ท่านได้ใช้ทรัพย์สินจากความร่ำรวยนี้ไปในการเชื้อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์ ﷻ และแสวงหาความพอพระทัยจากพระองค์ ท่านเคาะลีฟะฮ์อุษมานสามารถสานต่อเจตนารมณ์และอุดมการณ์อิสลามอย่างหนักแน่นต่อจากเคาะลีฟะฮ์ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสองท่านที่มาก่อนหน้า ช่วงระยะเวลาประมาณ 12 ปี ในการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ ท่านสามารถบริหารจัดการรัฐให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าไปพร้อมกันหลาย ๆ มิติ และสามารถก้าวข้ามปัญหาความขัดแย้งซึ่งเป็นสิ่งมาทำลายความเป็นเอกภาพของประชาคมมุสลิมให้รอดพ้นไปได้

สำหรับประเด็นปัญหาของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ จากการศึกษาหนังสือหะดีษ (al-Bukhārī , Muslim , Abu Dāwūd , al-Thirmidhy , Ahmad Ibn Hanbal) หนังสืออัสซาวะฮ์ และตำราประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง (Tharikh Dimashk (تاريخ دمشق) Ibn 'Asākir , al-Thabakhā al-Kubrā (الطبقات الكبرى) Ibn Sa'ad , al-Mujtamah al-Madaniy al-Jihad Dhid al-Mushrikeen (المجتمع المدني ضد الجهاد المشركين) Akram al-Umariy) ผู้เขียนขอแยกปัญหาของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน ดังแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 1 สรุปประเด็นปัญหาความขัดแย้งยุคสมัยของอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

1.ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง

ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีหลักฐานสายรายงานที่ถูกต้องประกอบด้วย กรณีไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ กรณีการผินหลังจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า กรณีที่ดินสงวน (อัล-หิมา) กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะอ์

1.1 กรณีไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์

สมรภูมิบะดร์เกิดขึ้นใน ปี ฮ.ศ.2 ในการออกศึกครั้งนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้กระตุ้นส่งเสริมให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ออกไปเพื่อเผชิญหน้ากับพวกกุรัยช และจะคัดเลือกผู้เข้าร่วมอย่างรีบเร่งเฉพาะบุคคลที่มีความพร้อมเท่านั้น อันเนื่องจากความรีบร้อนในครั้งนั้นไม่ทันได้รอคอยการมาของชาวอัล-อะวาสิย (ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ห่างจากมัสยิดนบีไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้) (Akram al-Umariy, n.d. : 39,59) ประจวบเหมาะับเวลาดังกล่าว ท่านหญิงรูกัยยะฮ์ บุตรี เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กำลังป่วยหนักต้องนอนกับที่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคนคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด และผู้ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือสามี เพราะผู้เป็นภรรยาจะไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงหากเป็นบุคคลอื่นที่นอกเหนือจากสามีของตน ด้วยเหตุดังกล่าวท่านเราะสูล ﷺ จึงสั่งให้ท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ผู้เป็นสามีให้อยู่เฝ้าและดูแลรักษาภรรยาของเขา และเมื่อเสร็จสิ้นสงครามท่านเราะสูล ﷺ ได้แบ่งทรัพย์สินให้แกเขาด้วย โดยที่ท่านอุษมานพูดว่า “ฉันเป็นผู้ที่ได้รับด้วยหรือท่านเราะสูล ﷺ”

ลุลลอฮฺ? แล้วท่านเราะสูลุลลอฮฺตอบว่า “ใช่ ท่านจะได้รับส่วนแบ่งในครั้งนี้นี้ด้วย” (al-Bukhārī : 7/54 , al-Tirmidhiy : 5/629)

อิบนุ สะอฺด์ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ไม่สามารถเข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ได้ว่ารายงานจากอับดุลลอฮฺ อิบน์ มุกันฟ อิบน์ ฮาริษะ อัล-อันศอรียฺ กล่าวว่า “เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้ออกไปยังสมรภูมิบะดร์ โดยมอบหมายให้อุมมานอยู่กำบังก็อยู่เยะฮฺบุตรของท่าน ซึ่งเธอป่วยไข้และได้เสียชีวิต -ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยกับเธอด้วยเทอญ- ในวันที่ซัยดุ อิบน์ ฮาริษะฮฺ เดินทางกลับมายังมะดีนะฮ์ได้แจ้งข่าวดีว่าท่านเราะสูล ﷺ อัลลอฮฺได้ประทานชัยชนะในสมรภูมิบะดร์ และท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของสมรภูมิบะดร์ให้แก่อุมมานเสมือนกับส่วนแบ่งของผู้ที่เข้าร่วมสมรภูมิ” (Ibn Saad al-Zuhriy, 1996 : 3/32) ด้วยเหตุผลดังกล่าวที่ปรากฏชัดข้างต้นทำให้ท่านอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ไม่สามารถเข้าร่วมสงครามบะดร์ได้ แต่ทว่าสถานะของท่านก็เหมือนกับคนที่เข้าร่วมทำสงคราม อันเนื่องจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้แบ่งทรัพย์สินของสมรภูมิให้แก่เขา เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่าท่านอุมมานเป็นเสมือนคนหนึ่งคนที่เข้าร่วมสงครามบะดร์ในครั้งนั้นด้วย และเป็นที่รู้จักในกลุ่มของบรรดาเคาะหะบะฮ์ ไม่มีใครสักคนที่ไม่ได้ทำการไม่เข้าร่วมสงครามบะดร์ของท่านอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เลย และเหตุการณ์ก็ดำเนินในลักษณะนี้ตลอดมา

ประเด็นความวุ่นวาย (พิตนะฮ์) เกิดขึ้นโดยเริ่มจากกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ต้องการแยกตัวออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه เขาประเด็นนี้ไปเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมเพื่อออกจากการเชื่อฟังต่อเคาะลีฟะฮ์ และได้ดำเนินในกรณีที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์ แต่การกระทำลักษณะนี้เป็นกรกระทำของกลุ่มบุคคลที่มีความประสงค์ร้าย เพราะเป็นที่ทราบดีว่าการไม่เข้าร่วมสงครามบะดร์ของท่านอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه นั้นเป็นคำสั่งที่มาจากท่านเราะสูล ﷺ บรรดาอุละมาฮ์ที่อ้างถึงเรื่องดังกล่าวนี้ประกอบด้วยอิช-ซุรียฺ , อุรวะฮ์ อิบน์ อิซ-ซุบัยรฺ , มุซา อิบน์ อุคบะฮ์ , อิบน์ อิสฮาค และคนอื่นๆ จากบรรดาผู้ที่เข้าร่วมสงครามบะดร์ (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 61-62) นอกจากนี้ อุมมาน อิบน์ อับดุลลอฮฺ อิบน์ เมอาฮิบ กล่าวว่า มีชายคนหนึ่งเดินทางมาจากอียิปต์เพื่อมาหาญ์เขากล่าวว่า โอ้อิบน์ อุมร์ ฉันจะถามท่านสักอย่าง จงบอกแก่ฉันถึงความสำคัญของบ้านหลังนี้ (บัยตุลลอฮฺ) ท่านทราบหรือไม่ว่าอุมมานไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์? อิบน์ อุมร์ ตอบว่า ทราบครับ แต่ทว่าการที่เขาไม่ได้เข้าร่วมสงครามบะดร์เพราะเขาต้องอยู่ดูแลก็อยู่เยะฮฺบุตรของท่านเราะสูล ﷺ ซึ่งกำลังป่วยหนัก และท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวกับเขาว่า “ท่านจะได้รับภาคผลบุญและส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของสมรภูมิเหมือนกับผู้ที่เข้าร่วมสงคราม”(al-Bukhārī : 3698)

ดังนั้น ไม่เป็นการสมควรที่จะกล่าวตำหนิพวกเขาได้ หากทว่าอัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงรับรองว่าพวกเขาจะได้รับความดีงามอย่างแน่นอน ส่วนบรรดาผู้ที่ขออนุญาตต่อท่านเราะสูล ﷺ เพื่อที่จะไม่ออกไปร่วมสงคราม ทั้งที่พวกเขามีฐานะร่ำรวยและมีความสามารถเพียงพอไม่มีอุปสรรคแต่ประการใด แต่ทว่าพวกเขาไม่อยากจะเข้าร่วมสงคราม กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวถือว่ามีความผิด ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงลงโทษพวกเขาโดยการประทับหัวใจของพวกเขาให้ตายด้าน

1.2 กรณีการผินหลังจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด

สงครามอุหุดเกิดขึ้นในเดือนเชาวาล ปี ฮ.ศ.3 เป็นการเผชิญหน้าระหว่างกองทัพมุสลิมกับพวกมุชริกีนใกล้กับบริเวณภูเขาอุหุดซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของนครมะดีนะฮ์และในช่วงแรกของสงครามกองทัพมุสลิมได้รับชัยชนะ โดยได้สังหารพวกมุชริกีนไปเป็นจำนวนหนึ่ง ดังคำดำรัสของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ว่า

﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ...﴾

ความหมาย “และแน่นอนอัลลอฮ์ได้ทรงให้สัญญาของพระองค์สมจริงแก่พวกเจ้า แล้ว ขณะที่พวกเจ้าเข่นฆ่าพวกเขา ด้วยอนุมัติของอัลลอฮ์...” (อาละ อิมรอน : 152)

และผลลัพธ์จากการที่ทหารมุสลิมบางส่วนฝ่าฝืนต่อคำสั่งของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ แล้วได้เสียฐานที่มั่นเพราะพวกเขาได้เริ่มรบกับฆ่าศึกโดยขาดการวางแผน จนกระทั่งพวกเขาไม่สามารถแยกแยะว่าใครเป็นใคร และเพลิงพล้ำในที่สุดจากนั้นทหารส่วนใหญ่ได้วิ่งหนีจากสนามรบและบางส่วนได้ถอยห่างไปอยู่ข้างๆ โดยไม่ได้ต่อสู้แต่อย่างใดจึงส่งผลให้ผู้อื่นต้องเสียชีวิต พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสถึงกลุ่มบุคคลที่หนีจากสงครามในครั้งนี้และทรงอภัยโทษให้กับพวกเขา โดยที่พระองค์ตรัสว่า

﴿إِنَّ لِلَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

ความหมาย “แท้จริงบรรดาผู้ที่อยู่ในกลุ่มพวกเจ้าที่หันหลังหนีในวันที่สองกลุ่มเผชิญหน้ากัน นั้นแท้จริงชัยฏอนต่างหากที่ทำให้พลั้งพลาดไป เนื่องจากบางสิ่งที่พวกเขาได้ประกอบไว้เท่านั้น และแน่นอนอัลลอฮ์ก็ได้ทรงอภัยแก่พวกเขาแล้ว แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงหนักแน่น”(อาละ อิมรอน: 155)

ในโอกาสข้างต้นเป็นการชี้แจงจากอัลลอฮ์ ﷻ เองว่าพระองค์ทรงอภัยโทษให้แก่บรรดาผู้ที่หนีหลังให้ในวันสงครามอุหุด ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้นที่ไม่ใช่เคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมานก็เข้าร่วมอยู่ในการยกโทษครั้งนี้ด้วย แล้วท่านเคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมานจะไม่เข้าร่วมอยู่ในกลุ่มนั้นได้อย่างไร ทั้งที่ท่านเองก็มีความประเสริฐและสร้างคุณงามความดีไว้อย่างมากมายมหาศาล (Ibn Taimiyah อ้างถึงใน Muhammad al-Ghabban, 1999 : 68)

แต่ทว่ากลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏต่อท่านเคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมาน ﷺ ไม่ได้สนใจใยดีต่อการให้อภัยโทษจากอัลลอฮ์แต่ประการใด ยิ่งไปกว่านั้นยังประณามและสร้างกระแสว่าท่านเคาะลีฟะฮ์ซุฮัยมาน ﷺ เป็นผู้ที่ผิดหลังหนีในสงครามอุหุด จากการใส่ร้ายดังกล่าวเป็นหลักฐานที่บ่งชี้อย่างชัดเจนว่าพวกเขาได้สร้างประเด็นขึ้นมา ไม่ใช่เรื่องของการวินิจฉัยปัญหาที่ผิดพลาดหรือเป็นเรื่องของความมุ่งมั่นที่หลงผิด แต่ทว่ามันเป็นประเด็นของผู้ที่หลงผิดที่มุ่งสร้างความเสื่อมเสียทำลายเกียรติยศชื่อเสียง หากว่าพวกเขามีเจตนาดีพวกเขาจะต้องไม่ตำหนิต่อท่านซุฮัยมานในเรื่องที่อัลลอฮ์ทรงอภัยโทษให้แก่เขาแล้ว และพวกเขาจะไม่นำเรื่องของผู้นำผู้เป็นตัวแทนของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ไปประจานแพร่กระจายต่อพี่น้องมุสลิม และเช่นเดียวกันกรณีที่ท่านซุฮัยมานผิดหลังในวันสงครามอุหุดบทลงโทษไม่ถึงขั้นว่าต้องสังหารเขาแล้วอย่างไรอีกเล่าโทษต้องสังหารทั้งที่อัลลอฮ์อภัยโทษให้เขาแล้วหรือหากว่าเขาสมควรที่จะได้รับโทษดังกล่าวท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ คงจะไม่ปล่อยให้เขาลอยนวล และบรรดาเคาะฮาบะฮ์ทั้งหมดจะไม่ทำสัตยาบันและยอมรับการขึ้นดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของเขาอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ไม่มีเคาะฮาบะฮ์คนใดกังขาในสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขา พวกเขาทั้งหมดเห็นพ้อง

กันที่จะทำสัตยาบันต่อเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัมฟาน رضي الله عنه หลังจากที่อัลลอฮ์ประทานโอองการมายืนยันว่าพระองค์จะทรงอภัยโทษให้แก่ท่านอุมมานและคนอื่นที่ผิดหลังหนีในวันสงครามอุหุด หากทว่าบรรดาเคาะฮาบะฮ์มองเห็นถึงคุณประโยชน์ในหลายๆ ด้านที่เขาได้หยิบยื่นมอบให้อย่างยิ่งใหญ่ต่อรัฐอิสลาม กล่าวคือเห็นพ้องว่าเขาเหมาะสมในการขึ้นดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์

1.3 กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า

การทำสัตยาบันอัล-ริฎวานเกิดขึ้นในตอนเดือนซุลกิฮฺดะฮ์ ปี ฮ.ศ.6 ที่ได้ต้นสมูเราะฮ์ เป็นสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับนครมักกะฮ์มีชื่อเรียกว่าอัล-หุฎัยบียะฮ์ โดยที่เราะสูล ﷺ โดยเชิญชวนหลังจากที่ได้ส่งท่านอุมมาน رضي الله عنه เป็นทูตไปเจรจากับชาวมักกะฮ์และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาของบรรดามุสลิม เพื่อจะทำอุมเราะฮ์ไม่ใช้มาเพื่อการสู้รบ แต่ปรากฏว่าท่านอุมมาน رضي الله عنه เดินทางกลับมอล่าช้า และมีข่าวมาว่าพวกมุชริกีนได้สังหารท่านอุมมานเสียแล้ว ด้วยเหตุนี้บรรดาเคาะฮาบะฮ์ได้ทำสัตยาบันว่าจะสังหารพวกมุชริกีนเป็นการล้างแค้นให้แก่ท่านอุมมาน رضي الله عنه หลังจากพิจารณาข่าวลือดูแล้ว เป็นไปได้ว่าท่านอุมมานยังไม่เสียชีวิต ท่านเราะสูล ﷺ ได้เอามืออีกข้างของท่านมาทำสัตยาบันแทนให้แก่อุมมาน رضي الله عنه

ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้บอกกล่าวถึงความประเสริฐของกลุ่มบุคคลที่ได้ทำสัตยาบันในครั้งนี้ในหลายโอองการด้วยกัน และเช่นเดียวกันท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้พูดถึงพวกเขาไว้หลายพจนารด้วยกันส่วนหนึ่งจากโอองการอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا﴾

ความหมาย “โดยแน่นอนอัลลอฮ์ทรงโปรดปรานต่อบรรดาผู้ศรัทธาขณะที่พวกเขาให้สัตยาบันแก่เจ้าใต้ต้นไม้ (ที่หุฎัยบียะฮ์) เพราะพระองค์ทรงรอบรู้ดีถึงสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจของพวกเขา พระองค์จึงได้ทรงประทานความสงบใจลงมาบนพวกเขา และได้ทรงตอบแทนให้แก่พวกเขาซึ่งชัยชนะอันใกล้นี้” (อัล-ฟัตหฺ : 18)

และการที่ท่านอุมมาน رضي الله عنه ไม่ได้เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานในครั้งนี้ เพราะแท้จริงการที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมการทำสัตยาบันครั้งนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ถึงสถานะของท่าน ณ ที่ท่านเราะสูล ﷺ นั้นสูงส่ง ไม่ใช่เป็นความตกต่ำของท่านแต่ประการใด แต่ทว่าเป็นความเข้าใจที่คับแคบของกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกบฏและหัวใจของพวกเขาเต็มไปด้วยความอิจฉาริษยา จนกระทั่งมีคนหนึ่งจากกลุ่มของพวกเขามายังอิบน์ อุมร์ رضي الله عنه เพื่อหาแนวร่วมว่าท่านอุมมาน رضي الله عنه ได้เข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานหรือไม่ อิบน์ อุมร์ กล่าวกับเขาว่า เขาไม่ได้เข้าร่วม แต่ก่อนที่ชายคนนั้นจะเดินกลับ อิบน์ อุมร์ رضي الله عنه ได้อธิบายกับเขาว่า การที่ท่านอุมมานไม่ได้ร่วมทำสัตยาบันไม่ถือว่าเป็นเรื่องน่าตำหนิอันใด เพราะสาเหตุที่ทำให้เขาไม่ได้เข้าร่วมเพราะท่านเราะสูล ﷺ ส่งเขาไปเป็นทูตเพื่อเจรจากับชาวมักกะฮ์ และท่านเราะสูล ﷺ ทำสัตยาบันด้วยกับมืออีกข้างของท่านแทนอุมมาน (al-Bukhariy : 7/54 , al-Tirmidhiy : 5/629) ดังนั้นมือของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ย่อมประเสริฐกว่ามือของผู้ที่เข้าร่วมทำสัตยาบันด้วยตัวเอง

ดังนั้นการที่เคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ไม่ได้เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานถือว่าเป็นเกียรติยศของท่าน ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มาทำลายชื่อเสียงของท่านเลย แต่ทว่าผู้ที่หัวใจของพวกเขาเต็มไปด้วยความอิจฉาริษยาพวกเขาได้

เปลี่ยนจากเกียรติยศไปเป็นการทำลายและตำหนิว่าร้ายต่อท่านแทนเราสามารถสรุปถึงความประเสริฐในเรื่องนี้ได้ 4 ประการ

1) การที่ท่านเราะสูล ﷺ เลือกให้อุษมานไปปฏิบัติหน้าที่สำคัญนี้ เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ถึงความประเสริฐของท่านอุษมาน

2) นับได้ว่าเขาเป็นคนหนึ่งจากบรรดาผู้ที่เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวาน เพราะท่านเราะสูล ﷺ ทำสัตยาบันด้วยกับมืออีกข้างของท่านแทนอุษมาน

3) แท้จริงท่านอุษมาน มีความพิเศษมากกว่าผู้ที่เข้าร่วมทำสัตยาบันอัล-ริฎวานคนอื่นๆ เพราะท่านเราะสูล ﷺ ได้ทำสัตยาบันด้วยกับมืออีกข้างของท่านแทนอุษมาน ดังนั้นมือของท่านเราะสูลุลลอฮฺ ศย้อมประเสริฐกว่ามือของผู้ใดทั้งมวล

4) แท้จริงการทำสัตยาบันเป็นพันธสัญญาที่ทำเพื่อตัวอุษมาน เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงสถานะของเขาได้เป็นอย่างดี ณ ที่ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 68-69)

1.4 กรณีที่ดินสงวน (อัล-หิมา)

ครั้งเมื่อชาวอียิปต์ได้เดินทางมายังนครมะดีนะฮฺ ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน ได้ต้อนรับพวกเขา แล้วพวกเขาได้กล่าวกับท่านอุษมานว่า “จงเอาอัลกุรอานมา” เคาะลีฟะฮฺอุษมานก็เอาอัลกุรอานมาให้ตามคำขอ พวกเขาจึงพูดว่า “จงเปิดอัล-สาบิอะฮฺ” –พวกเขาเรียกสุเราะฮฺยูนุสว่าอัล-สาบิอะฮฺ- ท่านได้อ่านจนกระทั่งถึงคำดำรัสของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ว่า

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ ۚ إِنَّ اللَّهَ

أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾

ความหมาย “จงกล่าวเถิดมุหัมมัดว่าพวกเจ้าเห็นแล้วมิใช่หรือซึ่งเครื่องยังชีพที่พระองค์อัลลอฮฺทรงประทานให้แก่พวกเจ้าแล้วพวกเจ้าก็ทำให้บางส่วนเป็นต้องห้าม (หะรอม) และบางส่วนเป็นที่อนุมัติ (หะลาล) จงกล่าวเถิดมุหัมมัดว่าอัลลอฮฺทรงอนุมัติให้แก่พวกเจ้าหรือพวกเจ้าอุปโลกน์ให้แก่อัลลอฮฺกันแน่” (ยูนุส : 59)

จากนั้นพวกเขากล่าวกับท่านอุษมานว่า “จงหยุด ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการที่ท่านไปกำหนดเขตที่ดินหวงห้าม อัลลอฮฺ อนุญาตให้กับท่านหรือท่านเป็นผู้อุปโลกน์ให้แก่อัลลอฮฺ ?” ท่านอุษมาน “ปล่อยไปเถิด มันถูกประทานลงมาเพราะสาเหตุเช่นนั้นเช่นนี้บ้าง ส่วนการสงวนที่ดินนั้นแท้จริงท่านอุมัร ก็เคยสงวนที่ดินเพื่อเลี้ยงดูจากเงื้อมมือของการเก็บซะกาตมาก่อนฉัน ต่อมาเมื่อฉันได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺปริมาณอูฐเพิ่มจำนวนมากขึ้น ฉันก็เลยขยายพื้นที่ดินสงวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจงปล่อยมันไปเถิด...” (khalifah ibn Khaiyat , al-Bazzar อ้างถึงใน Muhammad al-Ghabban, 1999 : 70)

มีสายรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ เธอได้กล่าวกับบรรดาผู้ตั้งตนเป็นกบฏต่อท่านอุษมานว่า “พวกท่านทั้งหลายจงสดับฟังเราจะพูดเรื่องของเขาให้ฟังในสิ่งที่พวกท่านมาหาเรา แท้จริงพวกท่านได้ตำหนิต่อท่านอุษมาน 3 ประการด้วยกัน...หนึ่งในนั้นได้แก่เรื่องที่ดินสงวน” (Ahmad Ibn Hanbal : 1/452, สายรายงานญะอียิฟ) ด้วยเหตุนี้เป็นที่ปรากฏชัดว่ากลุ่มกบฏได้แสดงตนอย่างชัดเจนหนึ่งจากสาเหตุที่

พวกเขาตีตนออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه คือเรื่องที่ดินสงวนหากทว่าพวกเขาไม่รู้ชัดว่าเป็นสถานที่ตรงไหนที่ท่านอุมมาน رضي الله عنه ได้สงวนไว้ และเป็นที่ปรากฏชัดจากคำตอบโต้ของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ที่บอกว่าวัตถุประสงค์ของที่ดินสงวนเพื่อเป็นสถานที่สำหรับเลี้ยงดูผู้ที่ได้จากการเก็บซะกาต แล้วพวกเขาก็ไม่ได้คัดค้านแต่ประการใด

ในคำตอบของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه แก่ชาวอิยิปต์เป็นการเพียงพอ ท่านอุมมานไม่ได้ทำอุตริกรรมในเรื่องการสงวนที่ดิน เพราะก่อนหน้านี้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เคยสงวนที่ดิน ต่อจากนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร رضي الله عنه ก็เคยสงวนที่ดินที่อัช-ชะร็อฟ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับมักกะฮ์) และที่อัล-เราะบะซะฮ์ (สถานที่ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างมักกะฮ์กับมะดีนะฮ์) เพื่อใช้ในการเลี้ยงดูผู้ที่ได้จากการเก็บซะกาต (Ibn Hajar : 5/45) จากเรื่องนี้ถือว่าเป็นหลักฐานที่ชี้ว่าการสงวนที่ดินสำหรับเคาะลีฟะฮ์แล้วเป็นที่อนุญาตมาดั้งเดิม และแนวทางนี้เป็นทัศนะของนักวิชาการสายอิหม่ามอัช-ชาฟีอี และบรรดาผู้ปกครองตามแคว้นเมืองต่างๆ ก็มีสิทธิที่จะสงวนที่ดินได้อีกเช่นกัน (Ibn Hajar : 5/44-45) ดังนั้นการขยายที่ดินสงวนในกรณีที่มีความจำเป็นเป็นที่อนุญาตเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นที่อนุญาตมาแต่ดั้งเดิม การที่จำนวนผู้ที่ได้จากการจัดเก็บซะกาตได้เพิ่มขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه จำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่ดินสงวนขึ้นอย่างแน่นอน เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ถึงความดีงามอันมากมายที่บังเกิดขึ้นในสมัยการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของท่าน ส่วนการห้ามของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เรื่องการสงวนที่ดินจากคำกล่าวของท่านที่ว่า

((لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ))

ความหมาย “ไม่มีการสงวนที่ดินยกเว้นเพื่ออัลลอฮ์และเราะสูลุลลอฮ์เท่านั้น” (al-Bukhariy, Fathu al-Bariy : 5/44)

หะดีษนี้เป็นการห้ามไม่ให้มีการสงวนที่ดินในยุคญาฮิลียะฮ์ ซึ่งหัวหน้าเผ่าจะสงวนที่ดินเอาไว้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวมแต่ประการใด (Ibn Hajar : 5/44-45)

1.5 กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน

มีปรากฏจากสายรายงานที่ถูกต้อง (เคาะหีฮ์) เล่าว่า บรรดากลุ่มคนที่ตั้งตนเป็นกบฏต่อเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه พวกเขาได้กล่าวดำหนิต่อการรวบรวมอัลกุรอานที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านอุมมาน رضي الله عنه และท่านอะลีย رضي الله عنه ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “โอ้มวลมนุษยชาติพวกท่านทั้งหลายอย่าได้เกลียดต่อท่านอุมมาน อย่าพูดถึงเขาในสิ่งที่ดั่งาม หรือให้พูดถึงเขาในสิ่งที่ดีๆ ที่เกี่ยวข้องกับอัลกุรอาน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์เขาไม่ได้กระทำการใดที่เกี่ยวกับอัลกุรอานนอกจากเป็นสิ่งที่คนส่วนมากจากพวกพวกเราเป็นที่รับรู้กัน” (Ibn Abi Dawud - al-Masaif : 28-29) และมีปรากฏจากสายรายงานที่ถูกต้อง (เคาะหีฮ์) เช่นเดียวกันไปยังอบู มัจญลัซ ซึ่งเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.106 หรือปี ฮ.ศ.109 เขากล่าวว่า “พวกเขาได้ดำหนิต่อท่านอุมมานในเรื่องการทำลายอัลกุรอาน แต่พวกเขาได้ศรัทธาในสิ่งที่อุมมานเขียนไปหาพวกเขา” (Ibn Abi Shaibah : 15/210) อัลญะอ์บรีย์ (al-Tabariy : 1984) กล่าวว่า “ส่วนหนึ่งจากสิ่งที่พวกเขาได้ดำหนิต่อท่านอุมมาน رضي الله عنه การที่เขาเผาอัลกุรอานฉบับของอิบนุ มัสอูด رضي الله عنه และฉบับของอุมัยยะฮ์ رضي الله عنه จากนั้นได้รวบรวมให้เป็นฉบับของซัยด์ อิบน์ ซาบิต رضي الله عنه และได้คืนกลับให้กับประชาชนในเวลาต่อมา”

ไม่ปรากฏหลักฐานมายืนยันว่าอิบนุ มัสอูด رضي الله عنه ชัดแย้งกับเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ในเรื่องนี้แต่อย่างใด เพราะสายรายงานทั้งหมดที่พูดถึงเรื่องนี้ล้วนแล้วเป็นสายรายงานอ่อน (ฐานะอีฟ) และมีหลักฐานปรากฏว่าอิบนุ มัสอูด رضي الله عنه เห็นด้วยกับมติเห็นพ้องในเรื่องการรวบรวมอัลกุรอานของบรรดาเคาะหะบะฮ์ โดยที่เขาได้ยื่นขึ้นประกาศต่อหน้าสาธารณชนพร้อมน้อมรับกลับสู่ความเป็นเอกภาพของมวลพี่น้องมุสลิมในเรื่องดังกล่าว (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/78) อิบนุ มัสอูด رضي الله عنه กล่าวว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่เอาความรู้กลับคืนแต่ทว่าพระองค์จะเอาความรู้กลับคืนโดยการให้หุละมาฮ์เสียชีวิต และอัลลอฮ์จะไม่ให้ประชาชาติของนบีมุหัมมัด ﷺ รวมตัวกันในเรื่องที่หลงผิดดั่งนั้นอัลลอฮ์จะรวบรวมพวกเขาในเรื่องที่พวกเขาได้เห็นพ้องกันแท้จริงสังฆกรรมเป็นเรื่องที่พวกเขามีมติเห็นพ้องกัน...” นี่คือนำนวนที่เขาเขียนถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه (Ibn Asakir –Tarjumah Uthman –, 1986 : 239-240)

ส่วนคำตอบสำหรับประเด็นที่มีผู้ตำหนิใส่ร้ายว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه สั่งเผาคัมภีร์อัลกุรอาน การเผาอัลกุรอานถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตหากการคงเหลืออยู่เป็นสิ่งที่สร้างความเสื่อมเสีย หรือในอัลกุรอานมีสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ใช่โอองการอัลกุรอานมีปรากฏอยู่ในนั้น หรือมีโอองการที่ถูกยกเลิกยังคงเหลืออยู่อีก หรืออัลกุรอานไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้บรรดาอัศรสาวกทั้งหมดล้วนเห็นพ้องยอมรับ (Ibn al-Arabi ข้างถึงใน Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/80)

1.6 กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบนุ สะบะฮ์

Akbar Shah Najeebah ได้เขียนในหนังสือ Tarikh Islamiy แปลโดยบรรจง ปินกาชัน (2552 : 420-421) กล่าวถึงอับดุลลอฮ์ อิบนุ สะบะฮ์ว่า เขาเป็นที่รู้จักกันในนามอิบนุ เสาดาร์เป็นชาวยิวคนหนึ่งจากค็อนอาห์ เข้ารับอิสลามในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه โดยมีเจตนาที่จะใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าและความรุ่งเรืองของมุสลิม เขาตั้งถิ่นฐานอยู่ในนครมะดีนะฮ์เพื่อที่จะเข้าไปสอดแนมกิจการภายในและหาจุดอ่อนของมุสลิม ขณะเดียวกันหากอิบนุ ญะบะละฮ์ ชาวบัศเราะฮ์ได้เข้ามาร่วมกองทัพอิสลามและจะคอยหาโอกาสปล้นชาวซิมมียะ (คนที่มิใช่มุสลิมในรัฐอิสลาม) ถ้าหากสบโอกาส บางครั้งเขาก็จะรวมหัวกับพวกอาชญากรคอยดักปล้นทรัพย์สินตามทางสัญจรเมื่อคนพวกนี้ทำชั่วจนผู้คนอดทนไม่ไหว เรื่องราวของคนพวกนี้จึงได้ถูกรายงานไปถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه

เมื่อได้รับรายงานเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ก็สั่งการไปยังผู้ปกครองเมืองบัศเราะฮ์ให้กักตัวหากิม อิบนุ ญะบะละฮ์ไว้ เมื่ออับดุลลอฮ์ได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับหากิม อิบนุ ญะบะละฮ์ เขาก็ออกเดินทางจากมะดีนะฮ์ไปยังบัศเราะฮ์และไปอยู่กับหากิม ระหว่างที่อยู่ที่นั่น เขาได้เข้าไปตีสนิทกับหากิมและพรรคพวกของเขา หลังจากนั้นเขาก็เริ่มสร้างปัญหาและคิดชั่วร้ายขึ้นในหัวสมองของคนที่อยู่รายล้อมเขา โดยแสวงหาตัวเป็นผู้ปรารภนาดีของมุสลิมและครอบครัวของท่านนบี ﷺ เมื่อเห็นว่าผู้คนให้ความเชื่อถือเขาแล้ว เขาก็เริ่มแผนร้ายของเขาทันที โดยในตอนแรกเขาได้ยกปัญหาขึ้นมาว่าถ้าท่านนบีอิสลามสามารถกลับมาในโลกนี้ได้ แล้วทำไมนบีมุหัมมัด ﷺ จะกลับมาบ้างไม่ได้? และเพื่อที่จะสนับสนุนความเห็นของเขาว่าถูกต้อง เขาก็เริ่มบิดเบือนความหมายของอัลกุรอานโอองการที่ว่า

﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ...﴾

ความหมาย “แท้จริง ผู้ประทานอัลกุรอานแก่เจ้าจะนำเจ้ากลับไปยังสถานที่แห่งการกลับไป.”
(อัล-เกาะศ็อศ บางส่วนของโอองการที่ : 85)

จากโองการดังกล่าว เขาเชื่อว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ จะกลับมายังโลกนี้อีก หลังจากนั้นเขาก็เริ่มชักชวนผู้คนมาสู่ประเด็นใหม่ที่ว่าทุกคนปีจะต้องมีเคาะลีฟะฮ์คนหนึ่ง และผู้จัดการตามคำสั่งเสียคนหนึ่งและอะลีเย ﷺ ก็คือผู้ทำหน้าที่นี้ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ดังนั้นอะลีเยจึงเป็นผู้จัดการคำสั่งเสียคนสุดท้ายเพราะว่าท่านนบีมุหัมมัดเป็นนบิคนสุดท้าย เมื่อมีผู้คนหลงเชื่อและสนับสนุนความเห็นดังกล่าวเขาก็เริ่มเผยแพร่เจตนาที่จะกำจัดเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยนออกไปและเอาอะลีเยเข้ามาแทน

เมื่ออับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร ผู้ปกครองเมืองบัตเราะฮ์ สังเกตเห็นการเผยแพร่ความคิดอันชั่วร้ายนี้เขาก็เรียกอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ เข้ามาถามไถ่ว่าเขาเป็นใคร? เขามาจากไหน? และเขาทำที่นี่ทำไม? มีจุดอ่อนบางอย่างและเขาต้องการที่จะมาตั้งรกรากถิ่นฐานที่นี่ในฐานะพลเมือง อับดุลลอฮ์ อิบน์ อามิร จึงได้เตือนเขาว่า ขณะนี้เขากำลังสร้างความสับสนและความแตกแยกขึ้นในกลุ่มมุสลิมมากพอแล้ว ในฐานะผู้ปกครองเขาจึงได้เปิดโปงแผนร้ายของคนผู้นี้ ดังนั้นอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์จึงต้องออกจากเมืองบัตเราะฮ์ไป และจากนั้นเขาได้ไปอยู่ที่เมืองกูฟะฮ์หลังจากเลี่ยมสอนผู้คนให้หลงเชื่อในความคิดของเขาแล้ว ขณะที่อยู่ในกูฟะฮ์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ได้พบคนกลุ่มหนึ่งซึ่งรวมตัวกันต่อต้านอำนาจของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน ﷺ และผู้ปกครองเมืองอยู่แล้ว ดังนั้นเขาจึงพบว่าดินแดนแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์และบรรยากาศที่จะหว่านเมล็ดพันธุ์แห่งความชั่วร้ายของเขาได้

อัล-บัซดาดียได้กล่าวถึงเขาว่า “เดิมทีอิบน์ เสาตาห์ คืออับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ เป็นยิวชาวอัล-ฮิเราะในเยเมน (Sulaiman al-Hawdah, 1999 : 39) ต่อมาได้แสดงตนเป็นมุสลิมในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน ﷺ และมีความใฝ่ฝันที่จะเป็นผู้นำที่นำบิฏอและได้รับการยกย่องในหมู่ชาวกูฟะฮ์ จึงได้ก่อเรื่องบอกแก่คนเหล่านั้นว่า เขาได้พบการยืนยันในคัมภีร์เตารอตว่า “สำหรับปีแต่ละท่านนั้นจะมีผู้ถูกสั่งเสีย (วะคียะฮ์ให้เป็นผู้สืบทอดหรือเคาะลีฟะฮ์หลังการเสียชีวิต) และแท้จริงอะลีเยเป็นผู้ที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้สั่งเสีย (ให้สืบทอดตำแหน่ง) ต่อจากท่านนบีมุหัมมัด ﷺ อัล-ฮิรริสตานีย ได้กล่าวถึงอิบน์ สะบะฮ์ว่า “เขาเป็นผู้ที่ริเริ่มโพนทะนาว่า การเป็นอิหม่ามของท่านอะลีเยต่อจากท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ด้วยหลักฐานที่ชัดเจนจากอัลลอฮ์ ﷻ” และท่านยังกล่าวถึงกลุ่มสะบะฮียะฮ์ว่า “เป็นกลุ่มแรกที่เชื่อว่าการหยุดชะงักของอิหม่ามคนสุดท้ายด้วยการหายตัวของอะลีเยและการกลับมาอีกครั้งของท่าน” ต่อมาความเชื่อดังกล่าวได้ตกทอดมายังกลุ่มชีอะฮ์ – ถึงแม้จะมีการขัดแย้งกันระหว่างชีอะฮ์เอง และแตกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ก็ตาม – ทั้งหมดนี้เป็นผลพวงที่มาจากกรกระทำของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ ที่ได้ทิ้งไว้ หลังจากนั้นชีอะฮ์ได้แตกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกเป็นสิบๆ แนวคิดและความเชื่อ จนกระทั่งถึงปัจจุบันดังที่กล่าวมานี้คือที่มาของการอุตริของชีอะฮ์เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องการสั่งเสีย การกลับมาอีกครั้งของท่านอะลีเย ﷺ การหายตัวอย่างลึกลับของอิหม่ามคนสุดท้าย รวมทั้งการอ้างความเป็นพระเจ้าของบรรดาอิหม่ามล้วนมาจากการอุตริกรรมของชาวยิวที่ชื่ออับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ทั้งสิ้น (อบูล หะสัน อัล-มะตะนี, มปป. : 9-10)

2. ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานไม่ถูกต้อง

สำหรับส่วนที่สอง เป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (ฎะอียฟ) ไม่ถูกต้องเป็นสาเหตุที่กลุ่มบุคคลผู้ตั้งตนเป็นกบฏนำมากล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในการไม่เชื่อฟังปฏิบัติตามท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาฮ์ ﷺ ในส่วนนี้ประกอบไปด้วย 2 ประเด็นได้แก่ กรณีการไม่ยอละหมาดที่มินา และกรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาลิร

2.1 กรณีไม่ย่อละหมาดที่มินา

ปรากฏว่าท่านเราะสูล ﷺ ช่วงประกอบพิธีหัจญ์เวลาที่ท่านพักอยู่ ณ ที่มินาท่านจะย่อละหมาดจาก 4 ร็อกอัต เหลือเพียง 2 ร็อกอัต และเคาะลีฟะฮ์อุมัยร เคาะลีฟะฮ์อุมัยร ﷺ ทั้งสองท่านก็ปฏิบัติตามแบบฉบับดังกล่าว ส่วนเคาะลีฟะฮ์อุมัยร ﷺ ในช่วง 6 ปีแรกของการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ในเวลาต่อมาท่านได้วินิจฉัย (อิญติฮาด) ใหม่และได้ละหมาดเต็ม 4 ร็อกอัตจากการกระทำดังกล่าวส่งผลให้บรรดาเคาะหาบะฮ์จำนวนหนึ่งมีความเห็นขัดแย้ง ส่วนหนึ่งได้แก่ อิบน์ อุมัยร ﷺ ได้อธิบายว่าแบบอย่างของท่านเราะสูลต้องย่อละหมาดย่อ ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ถือปฏิบัติมาและรวมถึงการปฏิบัติของท่านอุมัยร อุมัยร อุษมาน ในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่ง (al-Bukhariy : 2/563 , 3/509)

มีสายรายงานว่าประชาชนจำนวนหนึ่งได้ตำหนิต่อการกระทำดังกล่าวของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยร ﷺ ดังนั้นท่านได้อธิบายถึงสาเหตุของการละหมาดเต็ม 4 ร็อกอัต พร้อมทั้งแจกแจงรายละเอียดจากสายรายงานต่างๆ ประกอบด้วยหลายเหตุผลดังนี้

1) ท่านกล่าวอ้างว่าท่านได้แต่งงานกับชาวมักกะฮ์นับตั้งแต่ท่านเดินทางมาถึง ดังที่เคยได้ยินท่านเราะสูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า “ใครที่ได้แต่งงานกับคนพื้นที่ใด ดังนั้นจงละหมาดเหมือนกับคนในพื้นที่นั้น” ท่านได้ยึดเอานครมักกะฮ์เป็นเสมือนที่พำนัก ด้วยเหตุนี้ท่านถือว่าตัวของท่านใช้ข้อชี้ขาดทางศาสนา (หุกุม) เดียวกับคนในพื้นที่ (Ahmad : 3/351 , Abu Dawud : 2/199)

2) ท่านได้อ้างว่าท่านไปเอาทรัพย์สินสมบัติที่เมืองฏอฮิฟและตั้งใจจะอาศัยอยู่ที่นั่น (Ibn Hajar : 2/571) สายรายงานนี้ถูกจัดอยู่ในประเภทของสายรายงานอ่อน (ฎออีฟ) (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/86)

3) ท่านกล่าวอ้างว่าท่านเคยได้ยินว่า ในปีที่ผ่านมาชาวอาหรับได้ประกอบพิธีหัจญ์พร้อมกับท่าน และพวกเขาได้ละหมาดย่อหลังจากที่กลับไปอยู่ที่เมืองของพวกเขาแล้วโดยได้อ้างหลักฐานตอนที่อยู่มินา ดังนั้นท่านได้ละหมาดเต็ม 4 ร็อกอัตเพื่อเป็นการสอนพวกเขา การกระทำดังกล่าวกล่าวกันว่าพวกเขาจะยึดเป็นแบบอย่างจากนั้นท่านได้กล่าวเทศนาแก่ประชาชน และได้สอนพวกเขาว่าแบบอย่างแท้จริงเป็นแบบอย่างของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และเป็นแบบอย่างของเคาะลีฟะฮ์ทั้งสองที่มาก่อนหน้า แต่ทว่ามันเกิดขึ้นมาใหม่ในสมัยของท่าน ดังนั้นฉันกลัวว่าพวกเขาจะยึดเอาเป็นแบบอย่าง (Abu Dawud : 2/199)

อิบนุ หะญัร เล่าว่า อิหม่ามอัช-ชูษริยฺ กล่าวว่า “แท้จริงท่านอุมัยรได้ละหมาดที่มินา 4 ร็อกอัต เพราะว่าในปีนั้นชาวอาหรับมาทำหัจญ์เป็นจำนวนมาก ดังนั้นท่านปรารถนาที่จะสอนผู้คนโดยการละหมาด 4 ร็อกอัตเต็ม” (Ibn Hajar : 2/571) และอิบนุ หะญัร ได้เลือกตามทัศนะนี้ จากนั้นเขาได้กล่าวหลังจากการรายงานมาจากสายต่างๆ เหล่านี้ว่า “สายรายงานต่างๆ เหล่านี้มันมาช่วยทำให้เข้มแข็งซึ่งกันและกัน ดังนั้นไม่มีข้อห้ามประการใดที่เห็นว่าทัศนะนี้เป็นที่มาของสาเหตุการละหมาดครบ 4 ร็อกอัต” (Ibn Hajar : 2/571)

4) มีคำกล่าวกันว่าสาเหตุที่ท่านละหมาดที่มินาเต็ม ท่านเห็นว่าการละหมาดย่อจะเฉพาะผู้กำลังเดินทาง ส่วนผู้ที่อยู่ระหว่างการเดินทางท่านได้ใช้ข้อชี้ขาดทางศาสนา (หุกุม) เหมือนกับคนในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงละหมาดครบ 4 ร็อกอัต และอิบนุ หะญัร ได้เลือกทัศนะนี้ด้วยโดยได้อ้างหลักฐานจากรายงานของอิบนุ อับดุลลอฮ์ อิบน์ อัช-ชูบัยรฺ กล่าวว่า “เมื่อมุอาวิยะฮ์ได้มายังพวกเราเพื่อทำหัจญ์ เขาได้นำละหมาดศุรีที่มักกะฮ์แก่พวกเรา 2 ร็อกอัต จากนั้นได้แยกย้ายไปยังดาร์ุนนัจวะฮ์ เวลาต่อมามัรวานและอัมรฺ อิบน์ อุษมาน ได้เข้ามาหาเขาแล้วกล่าวว่า แนนอนท่านได้ตำหนิการกระทำของลูกพี่ลูกน้อง (อุมัยร) เพราะว่าเขาได้ละหมาดเต็ม มุอาวิยะฮ์กล่าวว่า ปรากฏว่าท่านอุมัยร ﷺ เมื่อมาถึงมักกะฮ์เขาจะละหมาดศุรีอัคร์ และอิซาอ์เต็ม 4 ร็อกอัตหลังจากนั้นเมื่อออกไปยังมินาและอะรอฟะฮ์เขาจะย่อละหมาดดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้น

จากภารกิจหัจญ์ (เสร็จจากฏอวาฟและสะแอ) และเมื่อเขาพำนักอยู่ที่มินาจะละหมาดเต็ม (Musnad Ahmad : 4/94)

อิบนุ หะญูร ไม่ได้ถือว่าการเลือกทัศนะนี้จะไปดำเนินการเลือกทัศนะที่ 3 แต่อย่างใด หากทว่ามันยิ่งช่วยทำให้ทัศนะนี้มีความแข็งแกร่งมากขึ้น และในขณะที่พำนักอยู่ระหว่างเดินทางเป็นการเปรียบเทียบ (กียาส) ที่ใกล้เคียงที่สุดกับการพำนักโดยทั่วไปซึ่งจะต่างไปจากคนเดินทาง แล้วอิบนุ หะญูร กล่าวว่า และสิ่งนี้ถือว่าเป็นการวินิจฉัยปัญหา (อิญญติฮาด) ของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. (Ibn Hajar : 2/571)

5) อิบนุ บัฏฏอล กล่าวว่า “แนวทางที่ถูกต้องในเรื่องดังกล่าวนี้คือ ท่านอุมมานและท่านหญิงอาอิชะ ร.ฮ. ทั้งสองเห็นว่าการที่ท่านเราะสูล ร.ฮ. ละหมาดยอนั้น เพราะท่านต้องการปฏิบัติแบบอย่างให้แก่ประชาชาติในสิ่งที่ง่ายตายกว่า ส่วนท่านอุมมานกับท่านหญิงอาอิชะ ร.ฮ. ต้องการปฏิบัติกับตัวเองในสิ่งที่หนักหน่วงกว่า” อิบนุ หะญูร กล่าวว่า “นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้ให้น้ำหนักกับทัศนะนี้ โดยมีอัล-กุฎฏีบียเป็นคนสุดท้าย แต่ทว่าทัศนะที่ 4 ที่กล่าวก่อนหน้านี้น้ำหนักมากกว่าเนื่องจากผู้รายงานบอกถึงสาเหตุไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ฉัน - วัลลอฮุอะลัม - การเลือกตามทัศนะของอิบนุ หะญูร เป็นการเลือกที่มีน้ำหนัก อันเนื่องจากมีหลายสายรายงานซึ่งเป็นที่ยอมรับ (Muhammad al-Ghabban, 1999 : 1/88)

สรุป ดังนั้นท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. เป็นผู้วินิจฉัยปัญหา (มุญตะฮิด) พร้อมทั้งมีหลักฐาน ท่านเป็นปราชญ์อาวุโสของบรรดาเคาะหะบะฮ์ในด้านนิติศาสตร์อิสลามและมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะเรื่องการประกอบพิธีหัจญ์ จนกระทั่งมุหัมมัด อิบนุ ลีรีย กล่าวว่า “ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธีหัจญ์มากที่สุดคืออุมมาน หลังจากนั้นอิบนุ อุมัร” (Ibn Hajar : 2/572) และหากสมมุติฐานว่าท่านได้วินิจฉัยปัญหาโดยที่ไม่มีหลักฐาน การกระทำดังกล่าวก็ไม่สามารถนำมาเป็นประเด็นตั้งต้นเป็นกบฏออกจากการเชื่อฟังปฏิบัติตามท่านอุมมาน ร.ฮ. และสุดท้ายก้าวไปสู่การสังหารท่านแต่ประการใดเลย

2.2 กรณีลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาลิร ร.ฮ.

กลุ่มบุคคลที่ตั้งเป็นกบฏได้ตำหนิว่าร้ายต่อเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบนุ อัฟฟาน ร.ฮ. อีกประการคือการลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาลิร ร.ฮ. ไม่พบว่าสายรายงานที่บอกว่าท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมานได้ลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาลิร เป็นสายรายงานที่เศาะอ์หฺ และกลุ่มที่ตั้งตัวเป็นกบฏก็ไม่ได้หยิบยกประเด็นนี้มาเป็นเหตุผลในการออกจากเชื่อฟังปฏิบัติตามต่อท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. แต่อย่างใด มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะ ร.ฮ. เธอกล่าวว่า “ส่วนหนึ่งจากกลุ่มบุคคลที่ตั้งตนเป็นกบฏได้ตำหนิต่อท่านอุมมาน ร.ฮ. กรณีที่ท่านได้ลงโทษเขาด้วยกับแสและไม้เรียว” (Ahmad Ibn Hanbal : 1/452 สายรายงานญะอ์อิฟ) เป็นไปได้จากการตีความหมายของสายรายงานนี้จนเป็นที่กล่าวกันอย่างแพร่หลายว่าเคาะลีฟะฮ์อุมมานได้ลงโทษอัมมาร อิบนุ ยาลิร

และยังมีสายรายงานญะอ์อิฟ (อ่อน) อีกเช่นกันแล้วว่า “สะอ์ดและอัมมาร ร.ฮ. ได้ส่งตัวแทนไปหาเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. ว่าให้มาพบพวกเขา เพื่อพวกเขาจะได้บอกถึงเรื่องราวต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้น แต่เคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. ได้ปฏิเสธที่จะไปพบอันเนื่องจากมีงานยุ่งและใช้ให้ทั้งสองแยกย้ายกลับไปก่อน พร้อมสัญญาทั้งสองคนว่าจะเตรียมตัวเพื่อตอบโต้กันปรากฏว่าท่านสะอ์ดยอมแยกย้าย แต่ท่านอัมมารไม่ยอมกลับ ดังนั้นตัวแทนของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. จึงได้ลงโทษเขา จากนั้นพวกเขามารวมตัวกันที่เคาะลีฟะฮ์อุมมาน ร.ฮ. และพวกเขาพูดว่า “เราขอตำหนิท่านในกรณีลงโทษท่านอัมมาร” แล้วท่านอุมมานก็ได้อธิบายว่าท่านยังไม่ได้ใช้ให้ลงโทษเลย แต่ปรากฏว่าตัวแทนของท่านลงโทษโดยที่ไม่ได้สั่ง จากนั้นท่านได้สาบานว่าไม่ได้สั่งให้ลงโทษเลย ท่านเองก็ไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และท่านได้พูดว่า “นี่คือสองมือของฉันเพื่อที่อัมมาร

จะได้ลงโทษคืน” (Ibn Abi Shaibah : 15/220-222) นี่คือนายรายงานที่บอกว่าอัมมาร อิบน์ ยาสีร رضي الله عنه ถูกลงโทษ ซึ่งเป็นสายรายงานฏออะอีฟ (อ่อน) และหากสมมุติฐานว่าสายรายงานนี้เศาะฮ์ฮ์ปรากฏว่าเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه ได้ลงโทษท่านอัมมาร رضي الله عنه เป็นความจริง การกระทำดังกล่าวก็ไม่ใช่เรื่องที่น่าตำหนิแก่บุคคลทั้งสองแต่อย่างใดเลย เพราะทั้งสองคนได้รับการยืนยันแล้วว่าจะได้เข้าสวนสวรรค์ ทั้งสองคนเป็นผู้ที่อัลลอฮ์รักใคร่ชั้นแนวหน้า และคนที่อัลลอฮ์ทรงรักใคร่บางครั้งอาจจะทำผิดที่สมควรจะถูกลงโทษตามบทบัญญัติ ดังนั้นจะเป็นอย่างไรหากพวกเขาจะถูกลงโทษเพื่อเป็นการตักเตือน

บทสรุป

ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ซึ่งปัจจัยหลักเกิดมาจากกลุ่มบุคคลที่มีอคติและต้องการสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นกับประชาคมมุสลิมโดยมีเป้าหมายซ่อนเร้นบางประการ หลังจากศึกษาวิเคราะห์พบว่า ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรก ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่มีสายรายงานถูกต้อง ประกอบด้วย 1) กรณีไม่เข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ 2) กรณีการผินหลังจากการต่อสู้ในสมรภูมิอุหุด 3) กรณีการเข้าร่วมสัตยาบันอัล-ริฎวานล่าช้า 4) กรณีที่ดินสงวน 5) กรณีการรวบรวมอัลกุรอาน 6) กรณีของอับดุลลอฮ์ อิบน์ สะบะฮ์ ส่วนที่สอง ประเด็นปัญหาความขัดแย้งแต่ปรากฏว่าเป็นสายรายงานอ่อน (ฏออะอีฟ) ประกอบด้วย 1) กรณีการไม่ย่อละหมาดที่มินา 2) กรณีการลงโทษอัมมาร อิบน์ ยาสีร ในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดที่ได้อธิบายถึงข้อเท็จจริงและเป็นการโต้ตอบกลุ่มบุคคลที่มีอคติต่ออิสลามที่พวกเขาได้นำเหตุการณ์ต่างๆ มาเป็นประเด็นในการโจมตีเพื่อสร้างความชอบธรรม มาตรมั้นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและทวีความรุนแรงมากขึ้นเพียงใด แต่ด้วยการอนุวัติของอัลลอฮ์เคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ رضي الله عنه สามารถประคับประคองนำรัฐก้าวพ้นความหายนะไปได้ ถึงแม้สุดท้ายท่านยอมสละชีวิตเพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของประชาคมมุสลิม

บรรณานุกรม

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. 2542. พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย.

อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาะเราะฮ์ : ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

อักบัร ซาห์ นะญีบอะบาดีเย แปลโดย บรรจง ปินกาชัน. 2552. ประวัติศาสตร์อิสลามเล่ม 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

อบุล หะสัน อัล-มะตะนีเย. ม.ป.ป. ความเชื่อบางประการของชีอะฮ์.

Abu Dawud. n.d. as-Sunan li Abi Dawud (السنن لأبي داود).

Ahmad Ibn Hanbal. n.d. Musnad al-'Imām Ahmad Ibn Hanbal (مسند الإمام أحمد بن حنبل). Bairūt : Dār Sādir.

Akram al-Umariy. 1983. al-Mujtamah al-Madani al-Jihad Dhid al-Mushrikeen (المجتمع المدني الجهاد ضد المشركين).

al-Bukhārīy. Muhammad Ibn 'Ismā'īl. 1997. Sahīh al-Bukhārīy (صحيح البخاري). al-Riyādh : Dār al-Salām.

al-Tabariy. 1984. al-Riyādh al-Nudhrah (الرياض النضرة في مناقب العشرة). Bairūt : Dār al-Kutub al-'Almīyah.

al-Tirmidhiy. n.d. Sunan al-Tirmidhiy (سنن الترمذي). Makkah Mukarramah : Dār al-Bāz.

Ibn Abi Dawud. 1984. al-Masā'if (المصاحف). Bairūt : Dār al-Kutub al-'Almīyah.

Ibn Abi Shaibah. n.d. al-Musannaf (المصنف).

Ibn 'Asākir. n.d. Tharikh Dimashk (تاريخ دمشق). al-Madinah : Maktabah al-Dār.

Ibn Hajar. n.d. Fathu al-Bariy (فتح الباري بشرح صحيح البخاري). al-Riyādh : al-Riāsah al-'Ammah.

Ibn Sa'ad. n.d. al-Thabakhāt al-Kubrā (الطبقات الكبرى). al-Madinah : al-Jamiah al-Islamiah.

Muhammad al-Ghabbān. 1999. Fitnah Muktal Uthman Ibn Affān (فتنة مقتل عثمان بن عفان). al-Riyādh : Maktabah al-Ubaikan.

Muhammad Ibn Yahya al-Andalusiy. 1969. al-Tamhīd wa al-bayān fī Muktal al-Shahīd Uthman (التمهيد و البيان في مقتل الشهيد عثمان). Dār al-Thakhafah al-Dawhah.

Sādiq Urjūn. 1990. Uthmān Ibn Affān (عثمان بن عفان). al-Dār al-Sa'audiyah.